

MENYHÁRT ÁDÁM

A tévedés szabályai az osztrák jogban

"Der Irrtum ist wesentlich, wenn der Erklärende ohne ihn das Geschäft nicht geschlossen hätte."^[1]

/Helmut Koziol – Rudolf Welser/

ABSTRACT

This study examines the normative framework governing mistakes under Austrian private law, alongside its doctrinal interpretation and practical application. It compares the original text of the Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB, Austrian Civil Code) with the current statutory provisions and analyses the various categories of mistakes recognized in Austrian jurisprudence. These categories include mistakes in declarations (Erklärungsirrtum), mistakes in the content of the contract (Geschäftsirrtum), and mistakes in motive (Motivirrtum). Particular attention is given to the distinction between essential and non-essential mistakes, the circumstances under which mistakes arise and can be identified, and the legal consequences that follow from them. The concluding section provides a comparative analysis of the provisions on mistakes in the German Bürgerliches Gesetzbuch (BGB, German Civil Code) and the Austrian ABGB, highlighting their similarities and differences.

Keywords: mistake ■ ABGB ■ contract ■ mistakes in declarations
■ mistakes in motive ■ essential mistakes ■ BGB

I. BEVEZETÉS: AZ ABGB TÉVEDÉSRE VONATKOZÓ EREDETI NORMASZÖVEGE

Jelen tanulmány az osztrák polgári jognak a tévedésre, mint szerződéses érvénytelenségi okra vonatkozó szabályozásába és annak tudományos értékelésébe ad bepillantást.

[1] Koziol – Welser, 1992, 126.

Az osztrák *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (a továbbiakban: ABGB) a maga 1811-es keletkezésével a legrégebbi, még hatályban lévő polgári törvénykönyv a német nyelvű jogterületen. Mint ismeretes, a kódex megszületését számos tervezet előzte meg, az első 1753-as indíttatású, az őstervezet, az ún. *Urentwurf* – melynek atyja Martini – 1796-ban, Galiciában hatályba is lépett, a végleges ABGB-szöveg-változat azonban már Franz von Zeiler vezérletével készült el, a törvényszöveg 1811. június 1.-én került kihirdetésre, és 1812-től lépett hatályba.^[2]

Az ABGB-re a bécsi természetjogász, Martini nézetei erőteljesen hatottak. Az ALR-hez hasonlóan az ABGB is természetjogi szellemben született, azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy míg az előbbi a wolfi természetjogi alapokon, addig utóbbi a kanti filozófia által is befolyásolt, XIX. század eleji természetjogi téziseken nyugodott. A kódex a tévedést nem az általános részben szabályozta, hanem elsősorban, a dologi jogi, az öröklési jogi és a kötelmi jogi részekben.

A kötelmi jogi szerződéses ügyletek körében az ABGB eredeti szövege a tévedés vonatkozásában így szólt:

871. §: „Ha a fél a másik szerződő fél téves tájékoztatása alapján tévedésben van és a tévedés – a szerződő felek eredeti szándékából és nyilatkozataiból következően – a szerződés fő tárgyára vagy annak lényeges tulajdonságára vonatkozik, a tévedő fél terhére a szerződésből nem fakad semmiféle kötelezettség.”^[3]

872. §: „Amennyiben azonban a tévedés nem a szerződés fő tárgyára ill. annak nem valamely lényeges tulajdonságára irányul, hanem csak egy mellékkörülményre, akkor a szerződés érvényben marad, ha mindkét fél a szerződés fő tárgyát akarta és a mellékkörülményeket kifejezetten nem szándékozták az ügylet részévé tenni; ebben az esetben a tévedő fél csak kártérítést követelhet a tévedés okozójától.”^[4]

873. §: „Ugyanezek a szabályok alkalmazandók a személyben való tévedés azon esetére is, amikor elszólás történt, ha a felek e nélkül a szerződést egyáltalán nem kötötték volna meg vagy azt nem ilyen tartalommal hozták volna létre.”^[5]

876. §: „Ha a fél kizárólag egyedül hibáztatható az elszólásáért, a szerződés érvényes marad, kivéve, ha a másik félnek a tévedést a körülményekből következően nyilvánvalóan fel kellett volna ismernie.”^[6]

[2] Az ABGB keletkezésének rövid történetét ld. Lábady, 1998, 61-63.

[3] § 871: „Wenn ein Theil von dem anderen Theile durch falsche Angaben irregeführt worden, und der Irrthum die Hauptsache oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erklärt worden; so entsteht für den Irreführten keine Verbindlichkeit.”

[4] § 872: „Betrifft aber der Irrthum weder die Hauptsache, noch eine wesentliche Beschaffenheit derselben, sondern nur einen Nebenumstand, so bleibt der Vertrag, insofern beide Teile in den Hauptgegenstand gewilliget und den Nebenumstand nicht als vorzügliche Absicht erklärt haben, noch immer gültig; allein dem Irreführten ist von dem Urheber des Irrthumes die angemessene Vergütung zu leisten.”

[5] § 873: „Eben diese Grundsätze sind auf den Irrthum in der Person desjenigen, welchem ein Versprechen gemacht worden ist, anzuwenden, insofern ohne den Irrthum der Vertrag entweder gar nicht oder doch nicht auf solche Art errichtet worden wäre.”

[6] § 876: „Wenn der versprechende Teil selbst und allein an seinem wie immer gearteten Irrthume Schuld ist, so besteht der Vertrag, es wäre denn, dass dem annehmenden Teil der obwaltende Irrthum offenbar aus den Umständen auffallen musste.”

A kódex 901. §-a szabályozza az indokban való tévedést is, amely szerint az csak akkor lényeges, ha az indok a jogügylet részének minősül, ellenkező esetben a másik fél számára rejtve maradó indok, ill. az ebben való tévedés irreleváns.

Az ABGB eredeti szabályozása abból a gondolatból indult ki, hogy a nyilatkozat címzettjének megvan az a „joga”, hogy a számára tett nyilatkozatot a nyilatkozattevő akaratával egyezőnek tartsa.^[7] Önmagában nem elegendő a téves akaratnyilatkozat az ABGB szerint ahhoz, hogy a tévedés lényegesnek minősüljön, hanem szükséges egy különleges körülménynek a fennállása is annak érdekében, hogy a tévedés a jogügylet érvénytelenségét eredményezze.^[8] Utóbbi körülmény két eltérő esetben valósulhat meg az ABGB szerint:^[9]

- Abban az esetben, amikor a tévedés a másik fél téves tájékoztatásán (*falsche Angabe*) alapul (ABGB 871-872. §§). Ilyenkor az volt mindössze eldöntendő – legalábbis Pfersche^[10] szerint –, hogy a nyilatkozat címzettjének tévedését a nyilatkozó fél téves tájékoztatása okozta-e vagy sem, ha igen, akkor a szerződés megtámadható (*anfechtbar*), és annak sikeressége esetén érvénytelen (*ungültig*). A szerződés érvénytelenítéséhez a kódex szövege alapján az is szükségeltetik, hogy a másik fél által okozott tévedés a szerződés fő tárgyára (*Hauptsache*) vagy annak lényeges minőségi körülményére vonatkozzon. Amennyiben a tévedés lényegtelen, akkor a szerződés érvényes lesz, legfeljebb a tévedő fél lesz jogosult kártérítést követelni a tévedés okozójától.
- Akkor, ha a nyilatkozat címzettjének a tévedését a vele szerződő fél ismerte vagy a körülményekből következően ismernie kellett volna, a tévedő felet saját nyilatkozata nem köti (ABGB 876. § 2. félmondat). Ha azonban a fél egyedül saját magának köszönheti tévedését, és nem állnak fenn a fent említett körülmények, akkor a szerződés érvényes marad. Oebike^[11] szerint ez a törvényi megoldás a szerződő felek érdekkonfliktusának teljesen új megközelítését jelentette. A kódex szövegéből ugyanis egyértelmű, hogy előtérbe került a nyilatkozat címzettjének érdekvédelme, amely abban nyilvánul meg, hogy ha a tévedést nem maga okozta, akkor a felé megtett nyilatkozatot úgy kell interpretálni, ahogyan az a nyilatkozat tartalmából általában következik. Ebben az esetben a nyilatkozatot a szavak általános jelentése alapján – tekintet nélkül a nyilatkozó téves, látens belső akaratára – kell értelmezni.

[7] Megjegyzem, mivel a nyilatkozó akarata a címzett számára a másik fél nyilatkozatából derül csak ki – lévén, az akarat mindaddig, míg ki nem nyilatkoztatják, látens –, ez az ABGB-beli felfogás teljességgel logikus.

[8] Pfersche, 1891, hivatkozik rá: Oebike, 1935, 23., 84. lábjegyzet.

[9] Pfersche, 1891, 160., hivatkozik rá: Oebike, 1935, 23., 85. lábjegyzet.

[10] Pfersche, 1891, 163., hivatkozik rá: Oebike, 1935, 23., 86. lábjegyzet.

[11] Oebike, 1935, 24.

II. AZ ABGB TÉVEDÉSRE VONATKOZÓ HATÁLYOS NORMASZÖVEGE

Az ABGB 1915 és 1917 között három erős, novelláris változtatáson esett át, és a tévedésre vonatkozó szabályok is lényegesen megváltoztak. A kódex jelenleg hatályos normaszövege a következőképpen szól:

871. § (1) „Amennyiben a fél az általa vagy a másik fél által tett szerződéses nyilatkozat tartalmában téved és a tévedés a szerződés tárgyára vagy annak valamely, a felek által kiváltképpen jelentősnek tartott és kinyilvánított lényeges tulajdonságára vonatkozik, akkor a szerződésből nem fakad kötelező erő, feltéve, ha a tévedést a másik fél okozta vagy azt a körülményekből következően nyilvánvalóan fel kellett volna ismernie, vagy még idejében tájékoztatnia kellett volna arról a felet.”^[12]

(2) „Ha a fél olyan körülményben tévedett, amely vonatkozásában a másik felet a hatályos jogszabályi előírások alapján tájékoztatási kötelezettség terhelte, a tévedés a szerződés tartalmában valónak fog minősülni és nem egyszerűen a szerződés indokában vagy céljában történőnek.”^[13]

872. § „Ha azonban a tévedés nem a szerződés tárgyára és nem is annak valamely lényeges tulajdonságára, hanem valamely mellékkörülményére irányul, a szerződés érvényes marad addig, ameddig mindkét fél egyetért a szerződés fő tárgyában és a mellékkörülményt nem tartotta kifejezetten lényegesnek: ebben az esetben egyedül a tévedő fél követelhet kártérítést a tévedés okozójától.”^[14]

873. § „Fenti rendelkezések alkalmazandók a személyben való tévedés azon esetére is, amikor a tévedés egy elszólás eredményeképpen alakul ki, ha a felek a tévedés nélkül a szerződést egyáltalán nem vagy nem ilyen formában kötötték volna meg.

Személyben való tévedésnek minősül minden olyan eset is, amikor a tévedés egy szolgáltatás nyújtásához szükséges közigazgatási jogi hatáskör létezésére irányul.”^[15]

[12] § 871. (1) „War ein Teil über den Inhalt der von ihm abgegebenen oder dem anderen zugegangenen Erklärung in einem Irrtum befangen, der die Hauptsache oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erklärt wurde, so entsteht für ihn keine Verbindlichkeit, falls der Irrtum durch den anderen veranlasst war, oder diesem aus den Umständen offenbar auffallen musste oder noch rechtzeitig aufgeklärt wurde.”

[13] § 871. (2) „Ein Irrtum eines Teiles über einen Umstand, über den ihn der andere nach geltenden Rechtsvorschriften aufzuklären gehabt hatte, gilt immer als Irrtum über den Inhalt des Vertrages und nicht bloss als solcher über den Bewegungsgrund oder den Endzweck.”

[14] § 872. „Betrifft aber der Irrtum weder die Hauptsache, noch eine wesentlich Beschaffenheit derselben, sondern einen Nebenumstand; so bleibt der Vertrag, insofern beide Teile in den Hauptgegenstand gewilligt, und den Nebenumstand nicht als vorzügliche Absicht erklärt haben, noch immer gültig: allein dem Irreführten ist von dem Urheber des Irrtumes die angemessene Vergütung zu leisten.”

[15] § 873. „Eben diese Grundsätze sind auch auf den Irrtum in der Person desjenigen, welchem ein Versprechen gemacht worden ist, anzuwenden; insofern ohne den Irrtum der Vertrag entweder gar nicht, oder doch nicht auf solche Art errichtet worden wäre. Als Irrtum in der Person gilt jedenfalls der Irrtum über das Vorhandensein einer erforderlichen verwaltungsrechtlichen Befugnis zur Erbringung der Leistung.”

875. § „Amennyiben a felek bármelyikét egy harmadik személy ... tévedésbe ejti, a szerződés érvényes marad. Csak abban az esetben lehet a szerződést a 870-874. §§-ra való hivatkozással megtámadni, ha a másik szerződő fél a tévedésbe ejtő magatartásban részt vett vagy arról nyilvánvalóan tudnia kellett volna.”^[16]

Ha összevetjük az ABGB-nek a tévedésre vonatkozó, eredeti normaszövegét a jelenleg hatályos szabályozással, akkor az alábbiak állapíthatók meg:

- A korábbi szabályozás csak annyit írt, hogy a tévedést a másik fél téves tájékoztatásának kell okoznia, míg a jelenlegi úgy rendelkezik, hogy akkor is lehet tévedésre hivatkozni, ha nem a másik fél okozta a tévedést, de a körülményekből következően azt fel kellett volna ismernie, ill. arról tájékoztatnia kellett volna a felet.
- Az ABGB jelenlegi szövege tartalmaz egy olyan új tévedési kategóriát, amelyet a korábbi nem ismert, nevezetesen azt az esetet, amikor a másik fél a hatályos jogszabályi rendelkezések alapján fennálló tájékoztatási kötelezettségének nem tesz eleget, és a fél e körben téved. A jelenlegi ABGB szabálya értelmében ilyenkor ez a tévedés a szerződés tartalmában valónak fog minősülni.
- Az elszólás (*Versprechen*) körében az új szövegbe nem került bele az a rendelkezés, amely alapján az elszólásra nem lehet hivatkozni, ha a fél egyedül felelős ezért.

A Koziol-Welser-féle osztrák általános részi tankönyv behatóan tárgyalja a tévedés problematikáját.^[17] A szerzők a tévedés fogalmát is meghatározzák, értve ez alatt minden olyan helytelen elképzelést, amely a valósággal nem egyezik.^[18]

Az osztrák jogtudomány a tévedésnek három^[19] fő fajtáját különbözteti meg:

- nyilatkozási tévedés (*Erklärungsirrtum*),
- ügyleti tévedés (*Geschäftsirrtum*),
- indokbeli tévedés (*Motivirrtum*).^[20]

[16] § 875. „Ist einer der Vertragsschließenden von einem Dritten durch List oder durch ungerechte und begründete Furcht zu einem Verträge bewogen; oder zu einer irrtümlichen Erklärung veranlasst worden; so ist der Vertrag gültig. Nur in dem Falle, dass der andere Teil an der Handlung des Dritten teilnahm oder von derselben offenbar wissen musste, kommen die §§ 870 bis 874 zur Anwendung.”

[17] Ld. Koziol – Welser, 1992, 121-132.

[18] „Unter Irrtum versteht Man die unzutreffende Vorstellung von der Wirklichkeit...”, ld. Koziol – Welser, 1992, 121.

[19] Ismeretes a három fő tévedési fajtán felül még a személyben való tévedés, ill. a jogban való tévedés is.

[20] Vö. Koziol – Welser, 1992, 121-126.

III. TÉVEDÉSI FAJTÁK AZ OSZTRÁK JOGBAN

1. A nyilatkozati tévedés (Erklärungsirrtum)

Nyilatkozati tévedésről beszélünk akkor, amikor a fél az általa közölt nyilatkozatnak más értelmet tulajdonít, mint amellyel az bír, illetve amikor ilyen tartalmú nyilatkozatot egyáltalán nem kívánt tenni.^[21] Az *Erklärungsirrtum* esetén tehát a fél magában a nyilatkozat tartalmában téved.

A nyilatkozati tévedésnek több esete lehetséges:^[22]

- A fél egyáltalán nem tudja, hogy akaratnyilatkozatot tesz, ilyenkor a szerződéses akarata teljes mértékben hiányzik.
- A nyilatkozat megtételekor történik a tévedés (elszólás – *Versprechen*, elírás – *Verschreiben*).
- Közvetítő útján (küldönc, posta stb.) tett szerződéses nyilatkozat esetében a hibás közvetítés során valósul meg a tévedés.
- A nyilatkozat jelentésében rejlik a tévedés.

A nyilatkozati tévedés iskolapéldája az az eset, amikor valaki anélkül ír alá egy okiratot, hogy elolvasta volna annak tartalmát.^[23] Amennyiben a dokumentumot aláíró félnek egyáltalán nem volt elképzelése arról, hogy mi annak a tartalma, akkor nem is tévedésről beszélünk, hanem az okiratban foglaltak hallgatólagos elfogadásáról.^[24] Ha viszont a félnek volt képzelete arról, hogy mit ír alá, mert pl. az okirat írásba foglalása előtt a másik féllel szóban tárgyalt a szerződés tartalmáról, de az írásba foglalt dokumentum – tartalmát tekintve – eltér a szóban elhangzottaktól, akkor nyilatkozati tévedés alapján megtámadhatóvá válik az ügylet.^[25]

Az el nem olvasott okirat aláírásától megkülönböztetendő az az eset, amikor a fél egy blankettát ír alá. Utóbbinak két válfaja van, az egyik az ún. „rejtett kitöltés” („*verdeckter Blankettausfüllung*”), a másik pedig a „nyílt kitöltés” („*offener Blankettausfüllung*”).^[26] Az első esetben arról van szó, hogy a blankettát aláíró személy tudomása nélkül olyan tartalmi elemek kerültek az okira, amelyekhez nem járult hozzá a fél, ilyenkor a nyilatkozati tévedés szabályai szerint megtámadható az ügylet. A nyílt kitöltés esetén a harmadik személy által a blanketta részévé tett kikötések csak akkor válnak kötelezővé az aláíró félre nézve, ha ehhez ő külön hozzájárul.

[21] „Erklärungsirrtum liegt vor, wenn der Erklärende meint, etwas anderes zu erklären, als er wirklich erklärt oder ihn die Erklärung gar nicht als solche bewußt ist.” Ld. Koziol – Welsner, 1992, 122.

[22] Vö. Koziol – Welsner, 1992, 122.

[23] Vö. OGH in JBl 1988, 783.; JBl 1954, 335.; JBl 1963, 428.; HS 4358; SZ 42/121; SZ 58/69; SZ 53/128, hivatkozik rájuk: Koziol – Welsner, 1992, 122., 13. lábjegyzet, ill. Schwimann, 1988, 46.

[24] Ld. Koziol – Welsner, 1992, 122.

[25] Vö. Koziol – Welsner 1992, 122.

[26] Ld. Koziol – Welsner 1992, 123.

Sem a nyilatkozati tévedés, sem pedig a többi tévedési fajta szempontjából relevanciával nem bír a *falsa demonstratio* esete, mert ilyenkor a szerződés nem a felek nyilatkozata szerinti, hanem a tényleges akaratuk szerinti tartalommal jön létre.^[27]

2. Az üzleti tévedés (Geschäftsirrtum)

Az üzleti tévedés során a fél nyilatkozatát akaratának megfelelően nyilvánítja ki, de téved a jogügylet valamely lényeges tartalmi elemében. Attól függően, hogy tévedése az ügylet mely részére vonatkozik, beszélhetünk:

- a szerződés, ügylet jogi természetében való tévedésről (*error in negotio*);
- a szerződés tárgyában, illetve tartalmában való tévedésről (*error in corpore*);
- a másik szerződő fél személyében, vagy annak valamely szerződéses tulajdonságában való tévedésről (*error in persona*, ill. *error in qualitate*).^[28]

A *Geschäftsirrtum*-ot a *Motivirrtum*-tól úgy tudjuk megkülönböztetni, hogy feltesszük a kérdést: Mit akar ténylegesen a fél?^[29] (*Geschäftsirrtum*); Miért akarja ezt a fél?^[30] (*Motivirrtum*). Az üzleti tévedést úgy is el tudjuk határolni az indokban való tévedéstől, hogy megvizsgáljuk, hogy a tévedés kockázatát a tévedő félnek kell-e viselnie, vagy sem.^[31] Amennyiben igen, akkor indokban való tévedésről van szó, ha pedig nem, akkor üzleti tévedésről. Így pl. ha a vevő egy művészeti alkotást vesz, akkor annak a rizikóját, hogy az valódi-e vagy sem, neki kell viselnie, amennyiben az eladó kifejezetten nem vállalt szavatosságot annak eredetiségéért.^[32] Ha kifejezetten szavatol a másik fél a műtárgy valódiságáért, és az utóbb hamisnak bizonyul, akkor az üzleti tévedésre vonatkozó szabályok szerint megtámadható lesz a szerződés.

Ha a felek valamelyike egy törvényes előírás tartalmában téved, akkor csak abban az esetben lesz megtámadható az ügylet az üzleti tévedésre való hivatkozással, ha ezt a jogszabályi rendelkezést a felek kifejezetten a szerződés részévé tették.^[33]

A szerződéses tárgy tulajdonságában való tévedés szintén az üzleti tévedéshez tartozik, mivel a szerződéses tárgy tulajdonsága a szerződés része, és a szerződés tárgyában, ill. annak lényeges tulajdonságában való tévedést (*error in corpore*) az ABGB szabályozza. A Koziol-Welser-féle tankönyv szerint a dolognak mint szerződéses tárgynak az értéke nem tartozik annak tulajdonságához,

[27] Vö. Schwimann, 1988, 45.; Koziol – Welser, 1992, 123.

[28] Vö. Koziol – Welser, 1992, 123.

[29] "Was will einer wirklich?", ld. Koziol – Welser, 1992, 124.

[30] "Warum will einer wirklich?", ld. Koziol – Welser, 1992, 124.

[31] Vö. Schwimann, 1988, 46.

[32] SZ 11/255, hivatkozik rá: Schwimann, 1988, 46.

[33] Ld. Schwimann, 1988, 46.

így az értékben való tévedés (*Wertirrtum*) nem minősül ügyleti tévedésnek.^[34] A joggyakorlat^[35] is amellet érvel, hogy az *error in pretio* nem *Geschäftsirrtum*, hanem az ABGB-nek a *laesio enormis*-ra vonatkozó 934. §-a alapján támadható meg az ügylet. A bírói gyakorlat azért alakította ki ezt az álláspontot, hogy ne mosódjon össze a felén túli sérelemnek a 934.§-ban rögzített szabálya az ügyleti tévedés 871. § (1) bek.-ben szabályozott rendelkezésével.

Geschäftsirrtum-nak minősül az ABGB 871. § (2) bek.-ben szabályozott azon eset is, amikor a fél olyan körülményben téved, amely tekintetében a vele szerződő másik felet a hatályos jogszabályok szerint tájékoztatási kötelezettség terheli. Itt nyilvánvalóan arról van szó, hogy a másik fél vagy egyáltalán nem tesz eleget jogszabályon alapuló tájékoztatási kötelezettségének és ezáltal hallgatólagosan okozza a fél tévedését, vagy informálja ugyan szerződéses partnerét, de a tájékoztatása téves volt, azaz tulajdonképpen félretájékoztat. A *Justizausschuß* úgy véli, hogy az ABGB 871. § (2) bek. csak olyan tájékoztatási kötelezettségre vonatkozik, amelyet a törvény pozitív, tevőleges tájékoztatási kötelezettségként („*gesetzlich positivierte Pflichten*”)^[36] ír elő.^[37]

A számítási hiba (*Kalkulationsirrtum*) lehet nyilatkozáti, de lehet ügyleti tévedés is.^[38] Akkor nyilatkozáti tévedés, ha a fél nyilatkozata során elszólja, elszámolja, elírja magát. A számítási hiba *Geschäftsirrtum*-ot eredményez abban az esetben, ha a számolás alapjául szolgáló adatok és számok a szerződés tartalmát képezik.

3. Az indokban való tévedés (*Motivirrtum*)

Koziol és Welsler az indokban való tévedést – Flume-ra való hivatkozással – úgy határozza meg, hogy ebben az esetben a tévedés olyan körülményre, ill. tényre vonatkozik, amely nem képezi a szerződés tartalmát, részét.^[39] A tévedő ilyenkor bizonyos körülmények tekintetében téves elképzeléssel bír.

Az indokban való tévedés körében az alábbi teoretikus példákat említi az osztrák tankönyv:^[40]

- „A” vásárol egy drága parfümöt a barátnőjének, aki azonban ki nem állhatja annak illatát.
- „X” vesz egy festményt a lakásába, hazaérvén döbben csak rá, hogy a kép nagy terjedelme miatt nem tudja az ajtón keresztül a lakásba vinni.

[34] Megjegyzendő, hogy az osztrák szerzőpáros itt a Larenz professzor által írt német tankönyvre hivatkozik. Vö. Koziol – Welsler, 1992, 125., ill. ugyanott, a 28. lábjegyzet.

[35] Vö. OGH in SZ 23/272, EvBl 1964/317, JBl 1967, 620, hivatkozik rájuk: Koziol – Welsler, 1992, 125., 29. lábjegyzet.

[36] Idézi: Koziol – Welsler, 1992, 124.

[37] Ld. Koziol – Welsler, 1992, 124-125., ill. 124., 23. lábjegyzet, 125., 24. lábjegyzet.

[38] Vö. Koziol – Welsler, 1992, 125.

[39] Ld. Koziol – Welsler, 1992, 124.

[40] Ld. Koziol – Welsler, 1992, 124.

- „Y” az egyik barátjának nászajándékot vásárol, azonban az esküvő elmarad, mert időközben a jegyesek különváltak.

Az indokban való tévedés csak akkor releváns, ha a felek az indokot kifejezetten a szerződés részévé tették. Minden egyéb más indokban, körülményben való téves feltételezés a szerződés érvényességét nem érinti.^[41] Azzal, hogy a felek az indokot a szerződés tartalmává teszik, az indokbeli tévedés üzleti tévedéssé válik, és így az ABGB 871. §-nak szabályai szerint megtámadható lesz.

A *Motivirrtum* élők közötti jogügyletek esetében – az ABGB 901. §-a alapján – még akkor is releváns lehet, ha az ügylet eredményeképpen a másik fél ingyenes juttatásban részesül.

Az indokban való tévedés több vitát is keletkeztetett az osztrák jogtudományban.^[42] Felmerült a kérdés, hogy egyáltalán milyen alapon lehet jövőbeli, bizonytalan tények vonatkozásában tévedésben lenni, miért nem a tévedő fél kockázatára történik ilyenkor a tévedés. Az indokban való tévedés jogi relevanciájának az elismerése jogbizonytalanságot eredményezhet, a forgalom biztonságát áthatja alá.

A problémakörrel Pisko^[43] foglalkozott az osztrák tudósok közül részletesen és megállapította, hogy a *clausula rebus sic stantibus* szabályának az ABGB 901. §-ra analógia útján való alkalmazása általánosságban nem lehetséges. A szerző szerint a 901. §-ban meghatározottak csak konkrét, egyedi esetekre lehetnek irányadók, és az abban foglaltak nem általánosan, hanem inkább kivételjelleggel kell, hogy érvényesüljenek. Ebből következően az indokban való tévedés csak ritkán nyerhet alkalmazást, ilyen esetekben általában a tévedő félnek kell tévedésének kockázatát viselni.

4. Egyéb tévedési kategóriák az osztrák jogban: személyben való tévedés, jogban való tévedés

A személyben való tévedést (*Personenirrtum*) az ABGB 873. § első és második mondata definiálja. A törvény értelmében a személyben való tévedés általában irreleváns, kivéve, ha a tévedés nélkül a felek a szerződést egyáltalán nem kötötték volna meg, vagy más tartalommal hozták volna létre.

A személyben való tévedés általában lényeges akkor, ha a tévedés a fél valamilyen szerződéses tulajdonságára vonatkozik, pl. ha a vevő az eladót tévesen a termék gyártójának véli, holott ő csak nagykereskedő.^[44] Lényeges a személyben való tévedés rendszerint akkor is, ha a tévedés a másik fél teljesítőképességére vagy

[41] Vö. ABGB 901. §.

[42] Vö. Baur, 1987, 137.; Kerschner, 1988, 211.; Rummel, 1988, 1. Hivatkozik rájuk: Koziol – Welsner, 1992, 133., 77. lábjegyzet. Összefoglalóan ld. Koziol – Welsner, 1992, 133-136.

[43] Megjelent: Klang, 1934, II/2, 348., hivatkozik rá: Koziol – Welsner, 1992, 134-135., ill. 134., 80. lábjegyzet.

[44] SZ 14/18, hivatkozik rá: Schwimann, 1988, 51.

teljesítőkészségére vonatkozik.^[45] Nem lényeges azonban a *Personenirrtum* pl. abban az esetben, amikor a bérbeadó téved a bérlő személyének feddhetetlenségében, ill. abban, hogy a bérlő házassági életközösségen kívüli kapcsolatban él.^[46]

A jogkövetkezményekben való tévedés az osztrák jog mai álláspontja szerint irreleváns,^[47] ebben az esetben a nyilatkozónak helytelen elképzelése van az általa kötött ügylet jogkövetkezményeiről.

IV. LÉNYEGES-LÉNYEGTELEN TÉVEDÉS, A TÉVEDÉS OKOZÁSA, ILLETVE FELISMERHETŐSÉGE A MÁSIK FÉL ÁLTAL

Csak akkor eredményezi a tévedés az osztrák jog szerint is a szerződés érvénytelenségét, ha az lényeges volt. A tévedés akkor lényeges, ha a fél tévedése nélkül az ügyletet egyáltalán nem kötötte volna meg. Utóbbi szabályt szinte szó szerint tartalmazza az ABGB 873. §-a, amely ugyan a személyben való tévedés kapcsán rendezi ezen kérdést, de ez a jogtudomány^[48] és a bírói joggyakorlat^[49] értelmében kiterjesztést nyert a tévedés valamennyi esetére is.

A tévedés lényegességének megítéléséhez elsősorban a fél hipotetikus akaratából kell kiindulni, amennyiben ez nem megállapítható, akkor az ABGB 914. §-ban felállított értelmezési alapelv szerint kell felfedni, hogy mi lehetett a fél valós akarata a szerint, hogy egy átlagos személy a forgalomban milyen céllal kötött volna ügyletet.^[50]

Lényegtelen a tévedés, ha az a szerződés valamely olyan mellékkörülményére vonatkozik, amely nélkül a felek az ügyletet változatlan tartalommal megkötötték volna. Az európai nagy kódexek közül egyedülként az ABGB határozza meg, hogy mikor lényegtelen a tévedés. Az ABGB 872. § értelmében a mellékkörülményben való tévedés lényegtelen lesz, ha a felek a szerződés fő tárgyát továbbra is akarják, és a mellékkörülményt nem tekintették lényegesnek.

Ahhoz, hogy a szerződés tévedés miatt érvénytelen legyen, nem elegendő annak lényegessége, hanem az ABGB megköveteli, hogy a tévedést a másik fél okozza, vagy a körülményekből következően nyilvánvalóan fel kellett, hogy ismerje, ill. még idejében erről tájékoztatnia kellett volna a tévedő felet. A tévedés okozása megvalósulhat a másik fél aktív magatartásával vagy hanyagságával, amennyiben a szükséges és kötelező tájékoztatást elmulasztja megadni a fél ré-

[45] Vö. Schwimann, 1988, 51.

[46] Ld. Schwimann, 1988, 51., ill. vö. EvBl 1961/76, hivatkozik rá: Schwimann, 1988, 51.

[47] Ld. Koziol – Welsler, 1992, 126., ill. ugyanott, 32. lábjegyzet.

[48] Vö. Koziol – Welsler, 1992, 126.

[49] OGH in JBl 1981, 425; HS VI/3; SZ 43/123; SZ 53/13; SZ 53/108; SZ 55/2; JBl 1990, 321. Hivatkozik rájuk: Koziol – Welsler, 1992, 126., 34. lábjegyzet, ill. Schwimann, 1988, 47.

[50] Ld. Schwimann, 1988, 47.

szére.^[51] Akkor beszélhetünk tévedés okozásáról, ha kifejezett ok-okozati kapcsolat van a tévedésbe ejtő magatartás és annak eredménye, a tévedés között.

Tévedésre lehet érdemben hivatkozni akkor is, ha a másik fél nem okozta kifejezetten a fél tévedését, de az gondatlanságból nem tűnt fel neki. A tankönyvi példa erre az esetre^[52] úgy szól, hogy „A” tévedésből – 360 helyett – 660-at ígér „B”-nek. Utóbbinak fel kellett volna tűnnie, hogy „A” tévedett, mert ilyen extra magas árat rendes körülmények között senki sem adott volna részére. A „fel kellett volna tűnnie” esetben benne van – mint többen a kevesebb – az a lehetőség is, hogy a másik félnek fel is tűnt a fél tévedése, csak erről felróhatóan hallgatott. Ebben az esetben a szerződés a tévedő fél valós akarata szerinti tartalommal jön létre a felek között, mivel azt a másik fél ismerte, ill. ismerhette volna.^[53]

Megtámadható a szerződés akkor is, ha a másik félnek időben kellett volna tájékoztatnia a felet annak tévedéséről. Kérdés, hogy mit tekinthetünk időben történő tájékoztatásnak? Mind az elmélet,^[54] mind pedig a gyakorlat^[55] szerint addig minősül a tájékoztatás annak, amíg a fél – a szerződés érvényességében bízva – még nem tett rendelkezést a szerződés tárgyára.

Ha a tévedés lényeges, és a másik fél okozta azt, vagy az egyéb feltételek alapján az ügylet megtámadható, csak akkor lesz a szerződés érvénytelen, ha a másik (nem tévedő) fél nem érdemel védelmet.^[56] Ha pl. mindkét fél ugyanabban a tévedésben volt, akkor nem lehet az ügyletet érvényteleníteni, mert a másik fél érdekeit is védeni kell.

V. A TÉVEDÉS JOGKÖVETKEZMÉNYE AZ OSZTRÁK JOGBAN

A tévedő fél számára az osztrák jog – hasonlóan a többi kontinentális jogrendszerhez – a szerződés megtámadhatóságát biztosítja, melynek eredményessége esetén a szerződés – *ex tunc* hatállyal – érvénytelen lesz. A megtámadást keresettel vagy kifogással kell bírósági úton érvényesíteni,^[57] legkésőbb a szerződés megkötésétől számított 3 éven belül,^[58] azonban van olyan jogirodalmi

[51] Vö. Koziol – Welser, 1992, 128.

[52] Ld. Koziol – Welser, 1992, 129.

[53] Vö. Koziol – Welser, 1992, 129.

[54] Ld. Koziol – Welser, 1992, 129.

[55] Vö. OGH in SZ 42/121; WBl 1987, 62; JBl 1985, 88, hivatkozik rájuk: Koziol – Welser, 1992, 52. lábjegyzet.

[56] 625 Vö. Koziol – Welser, 1992, 129.

[57] EvBl 1958/160, SZ 44/59, hivatkozik rá: Schwimann, 1988, 49.

[58] Vö. ABGB 1487. §

álláspont^[59] is, melynek értelmében nem lenne feltétlenül szükséges a megtámadáshoz a bírói út igénybevétele. A bírói gyakorlat alapján nem kell a megtámadási kereset benyújtásához érdekeltséget igazolni.^[60]

Az ABGB 877. §-a az érvénytelenség jogkövetkezményeként az eredeti állapot helyreállítását rendeli el, ellenkező esetben ugyanis a fél jogalap nélkül gazdagodna. Ennek a megoldásnak dogmatikailag az az oka, hogy a tulajdonátruházó ügyletek az osztrák jogban kauzális szerződések, azaz érvényes jogcím szükségeltetik a tulajdonjog megszerzéséhez, amennyiben viszont az ügylet érvénytelené válik, akkor a félnek a dolog megtartásához nélkülözhetetlen jogcíme is megszűnik.^[61] A tartós jogviszonyok esetében azonban rendkívül nehéz, ill. esetenként lehetetlen lenne az *in integrum restitutio*, ezért az osztrák jog^[62] ilyenkor *ex nunc* hatállyal érvényteleníti az ügyletet, és a feleknek el kell számolniuk egymással.

A tévedőt megilleti az a lehetőség, hogy megtámadás helyett – az ABGB 872. § alapján – a szerződés módosítását kérje.^[63] Ebben az esetben arról van szó, hogy a szerződés a tévedő fél eredeti ügyleti akarata alapján lesz érvényes a felek között, azaz olyan tartalmú lesz, mintha a fél nem lett volna tévedésben. Ilyenkor a tévedésben lévő fél követelheti, hogy az őt terhelő szerződéses kötelezettséget arányosan, a másik fél szolgáltatására tekintettel kelljen teljesíteni.

A szerződés érvényes marad abban az esetben is, ha a felek – akár előzetesen, akár utólag – lemondanak a megtámadás jogáról. Nem minősül a megtámadás jogáról való utólagos lemondásnak az, amikor a fél nem érvényesíti rögtön megtámadási igényét – holott a megtámadás okáról tudomást szerez – hanem kivárja, hogy számára előnyös vagy előnytelen lesz-e az ügylet.^[64]

VI. ÖSSZEFOGLALÁS

Az ABGB szerint tévedésre való hivatkozással csak akkor lehet az ügyletet megtámadni, ha egyrészről az a szerződés tárgyára vagy annak valamely lényeges tulajdonságára vonatkozik, másrészről, ha azt a másik fél okozta, vagy a körülményekből következően fel kellett volna ismernie, illetve, ha tájékoztatnia kellett volna arról a felet. Az osztrák jogtudomány és joggyakorlat három fő té-

[59] Vö. Kerschner, 1984, 61., hivatkozik rá: Schwimann, 1988, 49. Kritizálja ezt a felfogást a Koziol-Welser-féle tankönyv is, vö. Koziol – Welser, 1992, 132.

[60] SZ 27/158, SZ 41/57, hivatkozik rájuk: Schwimann, 1988, 49.

[61] Ez a tévedés miatti megtámadásnak az ún. dologi hatálya (dingliche Wirkung). Vö. Koziol – Welser, 1992, 130., ill. Schwimann, 1988, 49.

[62] Vö. Hämmerle, 1965, 385.; Bydlinski, 1967, 147., hivatkozik rájuk: Koziol – Welser, 1992, 130., 60. lábjegyzet.

[63] Ez csak akkor követelhető, ha a megtámadás feltételei egyébként fennállnak.

[64] Vö. JBl 1964, 88., hivatkozik rá: Schwimann, 1988, 49.

vedési fajtát különböztet meg: a nyilatkozati tévedést, az ügyleti tévedést, illetve az indokbeli tévedést.

Nyilatkozati tévedésnél arról van szó, hogy a fél téved a nyilatkozat megtétele során, ill. egyáltalán nem tudja, hogy akaratnyilatkozatot tesz, vagy esetleg a nyilatkozatának jelentését értelmezi félre.

Ügyleti tévedés esetén a fél nyilatkozatát akaratának megfelelően nyilvánítja ki, azonban téved a jogügylet valamely lényeges tartalmi elemében. Attól függően, hogy a tévedés a szerződés mely részére irányul, megkülönböztethetünk az ügylet jogcímében, a szerződés tárgyában, illetve tartalmában, valamint a másik fél személyében vagy annak valamilyen szerződéses tulajdonságában való tévedést.

Az indokban való tévedésnél a fél olyan körülményben, ill. tényben téved, amely nem képezi a szerződés tartalmát, és mint ilyen, általában véve irreleváns.

A tévedés az osztrák jog szerint akkor lényeges, ha a fél tévedése nélkül az ügyletet egyáltalán nem kötötte volna meg, lényegtelen ellenben, ha olyan mellékkörülményre vonatkozik, amely nélkül a felek az ügyletet ugyanúgy megkötötték volna.

Az ABGB a tévedés jogkövetkezményeként a szerződés *ex tunc* hatályú érvénytelenségét írja elő. Az érvénytelenség megállapítása esetén – az eredeti állapot helyreállítása körében – a feleknek a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kell egymással elszámolnia, tartós jogviszonyok esetében az ügylet *ex nunc* hatállyal válik érvénytelenné.

Ha összevetjük a BGB-nek és az ABGB-nek a tévedésre vonatkozó normaszövegét, akkor az alábbi következtetések vonhatók le:

- Mindkét törvénykönyv a tévedést megtámadhatósági okként tünteti fel.^[65]
- A BGB nem követeli meg a tévedés miatti megtámadhatósághoz azt, hogy a másik fél okozza a tévedést, vagy a másik fél ismerhette volna azt, míg az ABGB igen.^[66]
- Mindkét kódex ismeri a lényeges tévedés fogalmát, azt a BGB úgy fogalmazza meg, hogy lényeges a tévedés, ha a valós tények ismeretében a fél egyáltalán nem tett volna szerződési nyilatkozatot (szubjektív alapú definíció), illetve akként, ha a forgalom azt lényegesnek minősíti (objektív alapú meghatározás), a másik fél tulajdonságában vagy a szerződés tárgyában való tévedés esetén.

Az ABGB szerint akkor lényeges a tévedés, ha a felek mindegyike azt annak tartotta, és ebbéli véleményüket ki is fejezték, ill. lényeges általában a szerződéses tárgyban és annak valamely lényeges tulajdonságában való tévedés. A személyben való tévedés az ABGB szerint akkor releváns, ha a tévedés nélkül a felek az ügyletet egyáltalán nem, vagy nem ilyen formában kötötték volna meg.^[67]

[65] Vö. BGB 119. § (1) bek., ill. ABGB 875. §.

[66] Vö. BGB 119. § (1) bek., ill. ABGB 871. § (1) bek.

[67] Vö. BGB 119. § (1) és (2) bek., ill. ABGB 871. § (1) bek. és 872-873. §-ok.

- A BGB tartalmaz egy speciális esetet, nevezetesen a közreműködő vagy más intézmény téves tájékoztatása miatti érvénytelenségi okot, míg az ABGB szabályoz olyan esetet, amikor a tájékoztatási kötelezettség megszegése eredményezi a tévedést.^[68]

Amennyiben összehasonlítjuk a német és az osztrák jogtudomány által kidolgozott tévedési kategóriákat, akkor megállapítható, hogy a német jogi tévedés-tan és tévedési esetek jóval kidolgozottabbak, mint az osztrák jogi dogmatikáé. Közös a nyilatkozati tévedés (*Erklärungsirrtum*) és az indokbeli tévedés (*Motivirrtum*) fogalmának használata, a szerződés tartalmában való tévedést azonban a német jogtudomány már *Inhaltsirrtum*-nak vagy *Irrtum im Erklärungs-inhalt*-nak, míg az osztrák ügyleti tévedésnek (*Geschäftsirrtum*) nevezi.

A szerződés tartalmában való tévedés a német jogászok által jóval kimunkáltabb és több részből tevődik össze, mint az osztrák *Geschäftsirrtum*, ugyanez állapítható meg az indokbeli tévedésre is.

HIVATKOZÁS (MLA)

- Menyhárt, Ádám. „A tévedés szabályai az osztrák jogban.” *Jog-Állam-Politika: Jog- és politikatudományi folyóirat*, vol. 17, no. 4, 2025, pp. 119-133. <https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-4.119>

IRODALOM

- Baur, Franz Jürgen (1987): *Die Anpassung langfristiger Verträge an veränderte Umstände. Juristische Blätter*. Verlag Österreich, Wien.
- Bydliński, Franz (1967): *Privatautonomie und objektive Grundlagen des verpflichtenden Rechtsgeschäftes*. Springer, Wien–New York.
- Hämmerle, Hermann (1965): *Die faktische Gesellschaft*. JBl. Verlag Österreich, Wien.
- Klang, Heinrich (Hrsg) (1934): *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch II/2. Druck und Verlag der österr. Staatsdruckerei*, Wien.
- Koziol, Helmut – Welser, Rudolf (1992): *Grundriß des bürgerlichen Rechts*. Band I., Allgemeiner Teil und Schuldrecht, Neunte, neu bearbeitete Auflage, Wien.
- Kerschner, Ferdinand (1984): *Irrtumsanfechtung insbesondere beim unentgeltlichen Geschäft*. Österreichische Staatsdruckerei. Verlag Österreich, Wien.
- Kerschner, Ferdinand (1988): *Zum Wegfall der Geschäftsgrundlage bei unwiderruflichen Sozialleistungen*. Wirtschaftsrechtliche Blätter. Verlag Österreich, Wien.
- Lábady Tamás (1998): *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Ludovika Egyetemi Kiadó Nonpr. Kft., Budapest–Pécs.
- Oebike, Burkhard (1935): *Wille und Erklärung beim Irrtum in der Dogmengeschichte der beiden letzten Jahrhunderte*. Dissertations, Westfalia.
- Rummel, Peter (1988): *Von durchschauten Irrtümern, falschen Bezeichnungen und*

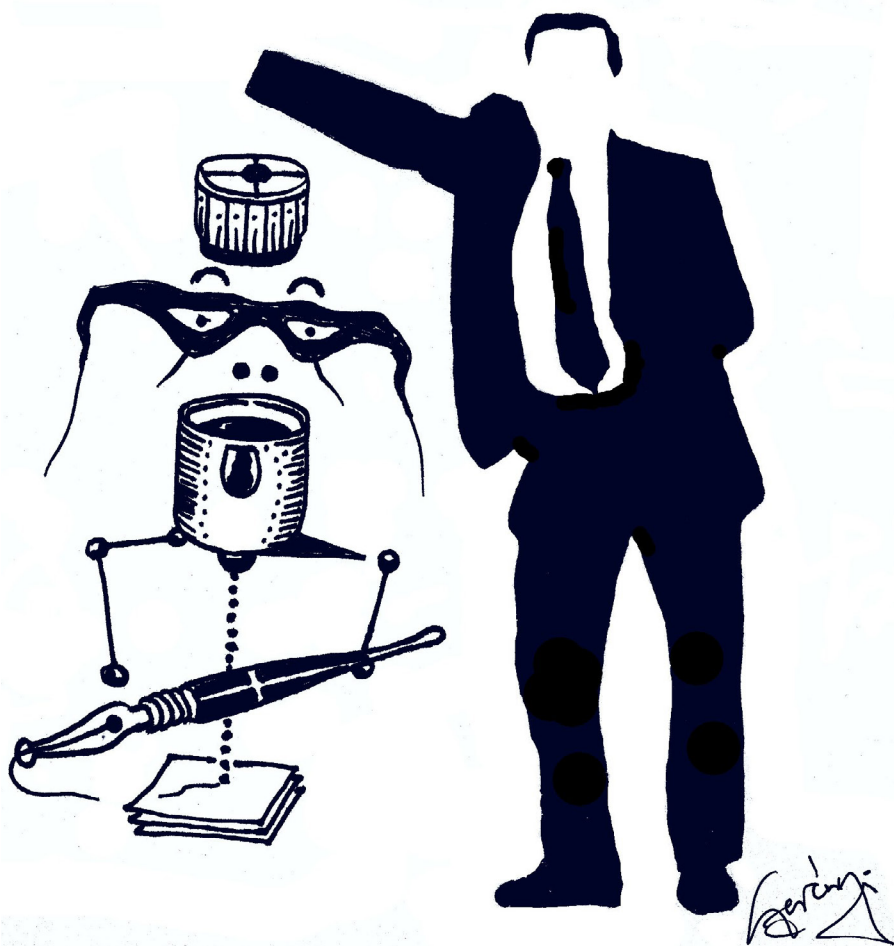
[68] Vö. BGB 120. §, ill. ABGB 871. § (2) bek.

aufzuklärenden Missverständnissen. Juristische Blätter. Verlag Österreich, Wien.

- Schwimann, Michael (ed.) (1988): *Praxiskommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch samt Nebengesetzen*, Band 4. 1. Halbband, §§ 859-1089 ABGB, bearbeitet von Peter Apathy – Martin Binder, Wien.

JOGFORRÁSOK

- Ausztria Polgári Törvénykönyve (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – ABGB – 1811).
- Német Polgári Törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB).

Szerényi Gábor grafikája